

lyozzák. A kötődés pszichológiai alapját az intrauterin életben kialakuló anya-gyerek közötti kapcsolat teremti meg. A csecsemővel született kötődéskészítés és a korai anya-gyerek kapcsolatban kiteljesedő környezeti tényezők együttesen határozzák meg a későbbi elvárásokat és az interperszonális kapcsolatokat. Az elmúlt 40 évben a megfigyelés módszerével végzett kutatások eredményei egy vonatkozásban egybecsengenek, mégpedig abban, hogy a személyiségfejlődésben az anya gyermekével kapcsolatos magatartása a meghatározó. A biztonságot közvetítő anyai viselkedés esetén sikeres szociális kapcsolatok prognosztizálhatók, a bizonytalan kötődésű anyai viselkedés azonban károsan hat a gyerek szociális fejlődésére.

A gyermeki kötődés életkori szakaszonkénti alakulását részletesen tárgyalja a könyv, s ugyancsak nagy figyelmet szentel a szerző a gyermeki kötődési rendellenességek hatásainak bemutatására. A kötődés erős érzelmi kapcsolat, amely bizalmon, ragaszkodáson, szereteten alapul. A bizalom kialakulása vagy ennek hiánya az anya és a gyermek közötti kapcsolat mentén alakul, ezért a biztonságot jelentő anyai magatartás vagy ennek hiánya határozza meg a gyermeki személyiség egészséges fejlődését. A rendellenes gyermeki kötődések alakulásának okai az ingerszegény környezetben és/vagy az anya személyiségében keresendők. Az ingerszegény környezet vagy az anya személyisége szorongásos kötődést vagy túlzott függőséget, a kötődés teljes hiánya elkülönülést eredményez.

A kötődés legfontosabb funkciói a proszocialitás, a másik

fél segítése és a szocializáció. A gyerekek szülői családjukban történő nevelkedésének, az anya-gyerek kapcsolat jelentőségének hangsúlyozása nem véletlen, hiszen a gyermekkori kötődések és a felnőttkori kapcsolatok szorossága, minősége között számos érzelmi és viselkedésbeli hasonlóság mutatható ki. A szerző nagy gondossággal vonultatja fel a hazai és nemzetközi kutatók különböző megközelítésű kutatásait, és eredményeik bemutatásával színesen szemlélteti a kötődés szociális kompetenciát alakító és személyiségformáló hatását.

A könyv foglalkozik azon magyar pszichológiai és pedagógiai vizsgálatok összegző bemutatásával is, amelyeknek nem fő területe a kötődés elemzése, ennek ellenére a témával kapcsolatban lényeges információkkal szolgálnak. A szerző ismerteti saját, 1997. évi – a szociális kompetencia fejlettsége serdülőkorban – kutatásának eredményeit, majd befejezésül megállapítja, hogy az iskolai korcsoportok kötődési hálójának feltérképezéséhez nélkülözhetetlenek a megfelelően kidolgozott mérőeszközök, hiszen ezekre támaszkodva a pedagógusok is hatékony segítséget tudnának nyújtani azoknak a tanulóknak, akiknek szükségük van kötődési hálójuk gazdagodására.

A gyermekkori fejlődésben fontos szerepet játszó kötődés szakirodalmának lényegre törő feldolgozása hiányt pótló kézikönyvként ajánlható mindenki számára

Kőműves Ágnes

Zsolnai Anikó: *Kötődés és nevelés*

Eötvös József Könyv- és Lapkiadó, 2001.

Nősorsok az egyszerre több évszázadban létező gigantikus szubkontinensen¹

India nekem az erős, egzotikus fűszerek: a kurkuma, a tandori, a masala, és karadommag ízét, a füstölők illatát – főleg az édeskés santálfáé-t – jelenti, rituális festékpöttyöt vagy csöppnyi drágakövet a tarkabarka szárit viselő szép, barna bőrű asszonyok homlokán, asszonyokat, akik mosnak és trécselnek a Gangesz partján. A Gangeszt, amiről csak annyit tudunk, hogy szent folyó, hogy aki belemosdik, az minden nyavalyából felgyógyul, aki pedig mégsem, azt a partján virággal díszített máglyán elégetik, s a hamvait a szent folyóba szórják. Jelenti még a Tádzs-Mahalt, a Szerelem 350 éves Mauzóleumát, turbános, feltekert szakállú szikheket, vallási háborúkat, Gandhi harcos szelídségét a passzív ellenállásban. Lám, Indira Gandhi nemcsak a nevét vette fel, hanem osztozott erőszakos halálában is. Régi filmélményeket, a Dzsungel könyvét, meg azt, amelyik Bombay nyomorúságos gyermekeiről tudósított, és persze a 80 nap alatt a föld körül-t, amiben a szép, fiatal Shirley MacLainnek gyönyörű kék szárijában, mint Aouda hercegnőnek, férje halála után szatit kell elkövetnie, s már gyulladna is a máglya... Mennyire izgultam gyerekként, mennyire felkavart, hogy még a XIX. század végén is tűzhalálra lehet ítélni fiatal nőket. Mit ítélni! Elvárni, hogy maguk feküdjenek a rőzseágyra. Főlösképpen féltettem persze, mert megmentették. Ha már film, akkor Bollywood. Pöfögő-füstölgő autók és riksák a delhi-i utcán, meg a szentnek mondott tehének által megakasztott forgalom, nyomornegyedek piszkos utcáin, a kövön alvó hajléktalanokat ellepő legyek. Legyek, legyek, amikből mindenhová és mindenkire annyi jut. A kasztrendszer felfoghatatlansága. Fakírok és jógik. (Az irodalomról szinte semmi, vagy túl kevés: Salman Rushdie és Rabindranat Tagore, ő is leginkább balatonfüredi sétány nevéként. És a szépséges Arundhati Roy.) Ez volna azoknak a közhelyeknek az inventáriuma, amelyet az India szó hallatán felsorolunk, és ezt látjuk magunk előtt, mint megforgatott kaleidoszkóp üvegén a színes káprázatot.

¹ A Spiegel 2007. július 2-i számában Lánycsecsemő-gyilkosok lázadása címmel, Fiona Ehlerstől megjelent írás alapján.

A SZOMSZÉD KERTJÉT ÖNTÖZNI

Vajon mennyire felelnek meg a fent felsorolt klisék a mai India valóságának? A Spiegel július 2-i számában **Fiona Ehlers** igen izgalmas és sokszínű beszámolóban írt a mai India asszonyairól. Sokkoló a cím: *Lánycsecsemő-gyilkosok lázadása* és megdöbbentő a kontraszt: Indiában működnek a világon a legaktívabb nőmozgalmak, azon a szubkontinensen, ahol létezik még a lánycsecsemők megölésének rettenetes szokása és a templomi táncosnők prostitúciója.

Ehlers nőkről szól és kizárólag nőket szólaltat meg. Riportalanyai olyan asszonyok, akik sorsukkal nemcsak meghökkenetnek, hanem tiszteletet és csodálatot ébresztenek bennünk.

A 22 éves **Sangara**, aki elmeséli, szinte meggyónja – hiszen a beszéd segít, feloldoz, megszabadít az elkövetett bűn alól – két évvel ezelőtti szülésének történetét. Két nap és két éjjel vajúdott, míg megszületett a kislánya. A bába mindvégig buzdította, segítette, de amikor meglátta, hogy megint csak lány, dühösen rárivallt, hogy szégyellje magát. Aztán jött a soha nem felelhető iszonyat: a férje és az anyósa a folyópartra vitték a kisbabát, oleander ágat vágtak, s az abból előcsorduló tejszerű folyadékot a szopásra száját tátogató baba torkába csöpögtették, amitől az görcsbe rándult, orrán, száján vér szivárgott és percek alatt meghalt. Ott van eltemetve az ajtó előtt. Sangarának mindannyiszor, ahányszor csak belép házba, át kell lépnie a sírján. Nem kivételes eset az övé, szokásjog írja elő a Kallar-kasztban: *„Öld meg a lányod, megtöröd ezzel az átkot és végre fiad születik!”* Mert a fiúgyerek gondoskodik az idős szülőkről: ő temeti el őket, ő örököl utánuk. Sangarának szerencséje volt, neki is született egy kislánya, aki most egyéves, és pucéran kuporog a lépcsőn. Karukkatanputty-ban szinte minden asszony megölt már egy kislányt vagy legalább is végignézte azt. Hogy miért? Mert a férj elhagyással, az apa a hozomány meg nem fizetésével fenyegette meg őket. De nem kell mindig a család férfitagjaiban keresni a felelőst, ezen a vidéken évszázadok óta mélyen beleivódott az emberek tudatába a mondás, *„Lánygyereket felnevelni olyan, mint a szomszéd kertjét öntözni.”* Mert az nem növeli a vagyont, csak elviszi a pénzt hozomány formájában. Amelyik családban több lány van, az menthetetlenül eladósodik. A karukkatanputty-i asszonyok azonban csoportot szerveztek, hogy bebizonyítsák, nem az Istentől való ez a kegyetlen szokás. Naponta összejönnek, orvosnál regisztráltatják az állapotos asszonyokat, s ha gyanús lánycsecsemőhalálról szereznek tudomást, bejelentik a rendőrségen. A cikk nem tesz említést arról, hogy mire számíthat a feljelentett, s egyáltalán kívül szemben indul büntetőeljárás, ha egyáltalán indul. Amikor valakinek kislánya születik, azt hangosan és látványosan megünneplik. A hozomány gondját pedig *pálmaültetéssel* próbálják megoldani. Ezek az asszonyok megparancsolják (!) az apáknak, hogy ültessenek a házaik elé pálmafát, ami öt éven belül termőre fordul, havonta 50 kókuszdiót növeszt, azaz évente 2000 rúpiát hoz a családnak. Élő takarékbetétkönyv a lánynak. Az ötlet egyébként az Andheri-Segély nevű német alapítványtól származik. Ők támogatták az asszonycsoportok létrejöttét is, s ennek köszönhetően a Kallar-kaszt 80 falujának mintegy harmadában évek óta nem ölnek meg egyetlen kislány csecsemőt sem. Jócskán megváltozott körükben a hozomány megítélése is, mióta sokan

úgy gondolják, a lányok továbbtanulása sokkal fontosabb, mint a hozomány. Ezeknek az asszonyoknak a hirtelen támadt önérzete még a szociális munkás Daisy Vincent-et is meghökkentette: úgy véli, ezek a nők már-már erősebbek lesznek, mint a férfiek, ezért már fiúknak is szervezett egy csoportot.

A LEGAKTÍVABB NŐMOZGALOM

A következő beszélgetőpartner a nőjogvédő **Urvashi Butalia** – mintha csak Joan Baezt látnám a fotón –, ő alapította 23 évvel ezelőtt India első feminista könyvkiadóját, ami mára a nőmozgalmak archívumaként működik. Kaliról a büntető Istennőről nevezte el... Arra kérdésre, hogy hogyan lehet felszabadítani az asszonyokat egy olyan országban, amelyik megöli a lányait, Urvashi Butalia úgy válaszol, hogy szívós küzdelemre van szükség, de haladnak is előre, övék a világ legaktívabb nőmozgalma. Elmondja, hogy az ellenállás a hetvenes években kezdődött, kiváltó oka pedig egy a nők helyzetéről készített kormányjelentés. A felsőbb-középosztályból származó, magas iskolai végzettségű Butalia és társnői otthagyták az egyetemet és bejárták egész Indiát, hogy találkozzanak az asszonyokkal, demonstrációkat szerveztek Delhi utcáira, tüntettek a kasztrendszer és a hozomány intézménye ellen, összetördelték a férfiak pálinkásüvegeit. Később ügyvédi irodákat,

újságokat, szükségsszállásokat alapítottak és létrehozták első nőszakszervezetét, a Sewa-t. Az indiai nők olyan országban élnek, amelyik büszke arra, hogy a föld legnagyobb demokratikus állama, a nőknek joga van a hatalomhoz és a férfiakkal egyenlő karrier eléréséhez. Gondoljunk csak bele, amikor a svájci nőknek még választójoguk sem volt, s közel 40 évvel Angela Merkel előtt, Indira Gandhi 15 éven át volt India miniszterelnöke, ma pedig menyee, Sonia Gandhi vezeti a Parlamentben a Kongresszus Pártot, nők igazgatnak bankokat és nagyvállalatokat, Indiának van az egyik leghaladóbb alkotmánya és a legtöbb nővédelmi törvénye. Ugyanakkor az indiai nők többsége másodosztályú emberként a kőkorszakban él, súlyos férfi dominanciájú, hierarchikus társadalomban, nemcsak a hit béklyójában, hanem a kasztnak, a férjüknek, anyósuknak alárendelten. Talán nincs még egy ország, ahol ekkora lenne a nőellenesség. Sokkoló számadatokkal támasztja alá állítását: minden harmadik percben nő válik bűncselekmény áldozatává, minden kilencedik percben családtagja a bántalmazó, minden második indiai nő analfabéta, néhány tartományban tíz éves korukban adják férjhez a lányokat, és ha a szülők hozományt, mondjuk egy új autót vagy egy utazást még az esküvő után sem tudják megfizetni, hát egyszerűen leöntik kerozinnal és felgyújtják a szerencsétlen fiatalasszonyt.... A hozományért ölés és az özvegyek elégetése, a „szati”, a Butalia és a hozzá hasonló bátor asszonyok jelentéseinek köszönhetően kaptak publicitást. Aki nem hinné, annak ott egy 1972-es özvegyégetést ábrázoló fotó: a máglyára kötözött szerencsétlen teremtést nem szabadította meg a Verne-hős Passepartout. Butalia szerint India az ellentmondások országa, gigantikus szubkontinens, amely egyidejűleg több évszázadban él. Mégsem tartja reménytelennek a mai helyzetet, amikor arról beszél, hogy a községi önkormányzati képviselői helyek egyharmada az övék. Egy 1992-es alkotmánymódosítás óta több, mint egymillió indiai nő szavaz a saját lakóhelye jövőjéről, ami nagyon nagy dolog. A Parlamentben azonban még nincsenek megfelelő arányban képviselve.

ISMERETLEN ISMERŐSÖK

A cikk szerzője megemlíti egy-két világhírű és teljesen ismeretlen indiai nőt, akik megpróbálták és próbálják ma is megváltoztatni az országukat. Mint például a gyönyörű szép Arundhati Roy, akinek leghíresebb regénye, *Az Apró Dolgok Istene* néhány évvel ezelőtt nagy siker volt nálunk is², s akiről nem tudjuk, hogy tiltakozott a Narmada duzzasztógát megépítése ellen. Vagy a Bollywood-sztár Shabana Azmi, aki szerepet vállalt egy leszbikus szerelemről szóló filmben, és nem igazán túri, hogy a rendezők beskatulyázzák, és ő az, aki házakat építet a Mumbai Filmváros melletti nyomornegyedben. A névtelenek közül a szerző Flavia Agnes esetét említi, akinek azt követően, hogy a férje megverte, gyermekei nélkül el kellett hagynia az otthonát, beiratkozott a jogi egyetemre, és ma a válás jogának megreformálásáért küzd.

Ehlers azt írja, hogy a lánygyermek megölésének van egy „modern” változata is, ami tömegjelenség a mai Indiában: a

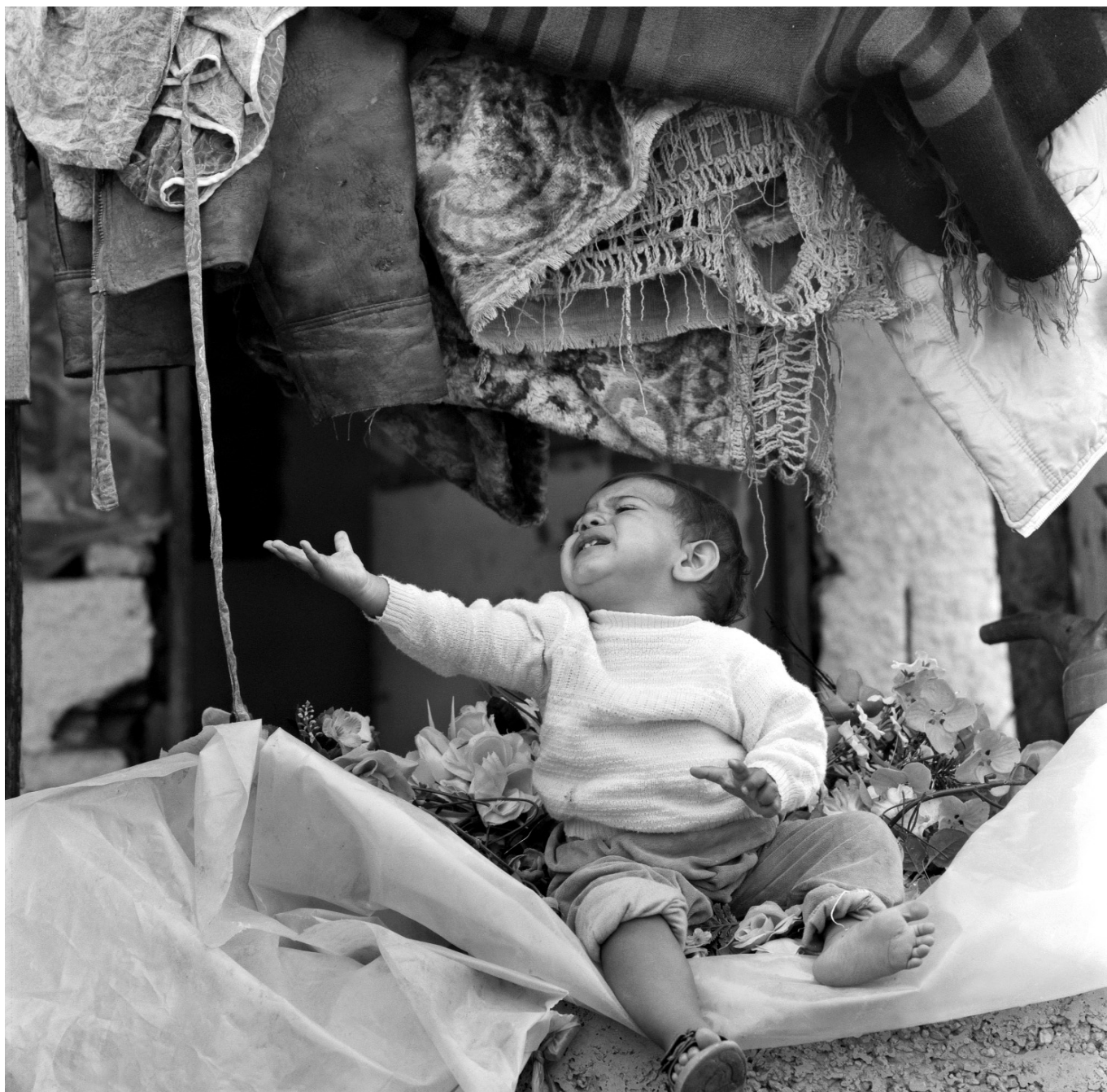
lányembriók célzott elhajtása, majdnem olyan gyakorisággal, mint Kínában. Az ultrahang térhódítása óta eltelt 20 évben legalább 10 millió leányembrió végezte a klinikák hulladékgyűjtőiben, annak ellenére, hogy a születés előtti nem-meghatározást 1994 óta törvény tiltja. Az orvosok ugyanis megvesztegethetők. „Inkább adjál most 500 rúpiát, megspórolod a későbbi 500.000-t!” – árulkodik az orvosok lefizethetőségéről ez a mondás. Megdöbbentő számadatokkal bizonyítja, hogy a lányok születési arányszáma hogyan csökkent napjainkra: a legutóbbi kormány által elrendelt népszámlálás adatai szerint országosan 972 lány jut 1000 fiúra, az északi Pandzsabban a lányok aránya nem éri el a már a 800-at sem. Nem meglepő, hogy az újságok a házasság intézményének válságáról, frusztrált fiatal férfiokról írnak, aminek aztán az erőszak eszkalálódása a következménye.

De ha már egyszer világra jöttek, akkor maguknak kell kezükbe venni a sorsuk irányítását. Ennek illusztrálására megemlíti a Chennai melletti Pulicat-tó környéki halpiac asszonyait, akik a 200 millió indiai tisztátalanok közül való, „erínthetetlenek”, akik korábban 80 % kamatra kaptak kölcsönt a falu uzorásától, ma már azonban van saját pénzük. A bankok rájöttek ugyanis, hogy az asszonyok szorgalmasabbak, mint a férfiak, sokkal megbízhatóbban – ez 98%-ot jelent! – fizetik vissza a kapott kölcsönt, ezért bankkártyát és kis kék színű takarékbetét-könyvecskéket nyomtak a kezükbe. A bhimunivari asszonyok pedig kis takarékcsoportot hoztak létre, hitelt vesznek fel, abból tehenet vásárolnak vagy nyitnak egy teaüzletet. A férjek pedig jó lesz, ha meghúzzák magukat, maholnap nem is olyan könnyű férjnek lenni Indiában.

UNIFORMISBA BÚJT „MEGVÁLTÓ”

A következő interjúalany az 58 éves Kiran Bedi, India legmagasabb rangban lévő rendőrnője. A csúcsra jutott, mindent elért, annak ellenére, hogy a férfiak ott tettek neki keresztbe, ahol tudtak, mert túlságosan önérzetes és kellemetlen volt a számukra. A tömegnek pedig ő maga volt a Megváltó. Ő volt az első nő a rendőrségnél. Ő is megváltoztatta maga körül a világot, harminc éve már, hogy feltűnést kelt: gumibottal a kezében vett részt militáns szikhek tüntetésének a szétverésében, nyitott dzsipjében hajtott keresztül Delhi csúcsforgalomban megbénult utcáin és hangosbemondójával segítette a közlekedést. Azt hitték, sikerül megbuktatni azzal, hogy kinevezték a világ egyik leghírhedettebb fegyintézményének, a Tiharnak az élére. Ehhez képest Tihar lett élete legnagyobb sikere: egyfajta mediációs központot hozott ott létre, gurukat és jogamestereket alkalmazott, lehetővé tette a mintegy 9000 elítéltnak, hogy TV-t nézzenek és rádiót hallgassanak. Ezért a börtönreformjáért megkapta a neves Magsaysay díjat, Bill Clinton pedig reggelire hívta meg a Fehér Házba...Persze Kiran Bedi sikertörténete is a családi indíttatásban rejlik. Apja, aki sokáig azért nem akart megnősülni, mert nem bírta elviselni, hogy mennyire elnyomják a nőket az indiai nagycsaládokban, amikor végre beadta a derekát, és megnősült, négy lánya született, ezt égi jelnek vélte. Azt akarta, hogy mind a négy lánya szabad, önálló életet éljen. A legjobb iskolába íratta őket és mindegyiknek sportolnia kellett. Kiran volt India junior teniszbajnoka, egyik nővére pedig eljutott Wimbledonba is.

² A könyvről megjelent ajánlónk a *Család Gyermek Ifjúság* 2003/4.számában. (A szerk.)

Kiran Bedi ma olyanokon igyekszik segíteni, akiknek a pusztá, nyomorult életükön kívül semmijük sincsen. Rádióműsorokban szerepel, cikkeket ír a családon belüli erőszakról, gyermekprostitúcióról és a drogfogyasztásról. Amit mond és ír, sokak számára banalitásnak tűnik, de az olyanokat, mint az írás utolsó szereplője, Juanita, talán megmenthették volna.

Juanita nem tud olvasni, sosem hallott Kiran Bediről. Kicsi lányként falusi ünnepeken eleinte csak táncolt a templom előtt. Kibontott hajjal, bokáján zörgő láncokkal. 12 éves korától, első menstruációjától kezdve aztán mindenki prédája lett, a férfiak majdnem minden este berángatták magukhoz és megerősözték. Ma vidám 36 éves törekeny fiatal nő, kisegítőként dolgozik egy olyan Andhra Pradesh-i iskolában, ahol prostituáltak talál-

nak menedéket, s ahol a gyermekeiket tanítják írni-olvasni. Néha felgyújtják az iskolát, néha megmérgezik a kútját. Juanitán kívül több ezer templomi prostituált él még Andhra Pradeshben, Goában és messze északon is, akik, ha nem szállnak ki időben, könnyen Mumbaiban találják magukat, ahol a vöröslámpás negyed egy hátsó udvari priccén várhatják a kuncsaftokat, vagy a halált... De Juanitának férje van, két gyermeke és terve a jövőről. Politikus szeretne lenni, azaz falusi önkormányzati képviselő, hogy a két kislányának jobb élete legyen, mint amilyen neki volt. Juanita úgy gondolja, van mit elmondani az asszonyorsról Indiában, ami – mint megtudtuk a cikkből –, olyan ország, ami több évszázadban él egyszerűre...

Dénes Veronika